

OBSAH PRVNÍHO SVAZKU

Předmluva k prvnímu českému vydání . . .	VII
Předmluva k německému vydání	IX
Předmluva k zvláštnímu ruskému vydání páté části Otázky sociální	XI
Předmluva vydavatelova k druhému čes- kému vydání	XIII

Část první

ÚVOD

<i>Kapitola první: ÚKOL TĚCHTO STUDIÍ. POMŮCKY LITE- RÁRNÍ</i>	3
<i>Oddíl A: Rozsah a metoda těchto studií</i> . .	3
1. Otázka sociální: socialism a marxism	3
2. Vymezení pojmu marxism. Marx a Engels. Marxisté novější	4
3. Rozsah a metoda těchto studií	6
<i>Oddíl B: Literární pomůcky k studiu mar- xismu (theoretického)</i>	8
4. Spisy Marxovy, Engelsovy, Lassalovy a jiných socia- listických theoretiků. Spisovatelé o socialismu ne- socialističtí a některé pomůcky literární	8
Socialisté	8
Spisy Karla Marxe	8
Spisy Friedricha Engelse	10
Spisy Ferdinanda Lassalla	11
Jiní němečtí socialisté	12
Anglická a americká literatura socialistická .	14
Francouzští marxisté	17
Italská literatura socialistická	19
Holanďané	19
Slovanští socialisté	19
Vědecké a literární časopisy marxistické	20
Anarchistická kritika marxismu	20
Nesocialisté	20
Sociologie	22

Socialism křesťanský	23
Evangelický	23
Katolický	23
Pravoslavný	24
Publikace národohospodářské a státovědecké . .	25
Soustavné spisy národohospodářské	25
Příručky národohospodářské a státovědecké .	25
Encyklopedie socialismu od autorů socialistických	26
Bibliografie socialismu	26

Část druhá

MATERIALISM HISTORICKÝ

<i>Kapitola druhá: MARXOVA-ENGELSOVA NOETIKA A METAFYZIKA: MATERIALISM POSITIVISTICKÝ</i>	29
<i>Oddíl A: Marxův vývoj vědecký a filosofický . . . . .</i>	29
5. Vývoj evropského myšlení po francouzské revoluci. Filosofie se stává politicko-sociální a vědeckou (positivistickou). Marx a Engels pod vlivem nové filosofie německé, francouzské a anglické	29
6. Marx a Engels přicházejí Feuerbachem od heglovství k pozitivismu. Marx a Feuerbach	34
7. Marxův vývoj od německé filosofie k socialismu. Marx filosofem podstatně německým. Německá filosofie méně ideologická než Marx soudí	48
8. Marx a Hegel. Marxův historism heglovský stává se Feuerbachovým vlivem materialistickým: materialism historický	57
<i>Oddíl B: Marxův historism: Dialektika materialistická . . . . .</i>	61
9. Marx přetvořuje Heglovu dialektiku materialisticky	61
10. Marxism a darwinism: Marxova dialektika a moderní evolucionism	69
<i>Oddíl C: Marxův materialism positivistický</i>	72
11. Marxův a Engelsův výklad materialismu	72
12. Marxův a Engelsův nekritický objektivism a vulgární materialism. Jejich dogmatism	79

13. Marxův a Engelsův pozitivism. Positivní věda proti metafysice a ideologii	86
14. Positivistické učení o anthropomorfismu. Mythus a kritika: Ideologie	90
15. Jak Engels vymezuje filosofii. Logika a dialektika	97
16. Marxova a Engelsova soustava věd. Problém klasifikace a organizace věd, logicky a sociálně	99
17. Engels liší zvláštní obor věd historických. Marxův a Engelsův upřílišený historism. Realism proti historismu	101
18. Marx a Engels jako sociologové. Socialism a sociologie	103
19. Marxistický naturalism: socialism a přírodověda. Demokratičnost a revolučnost přírodovědy	107
20. Socialistická popularisace vědy. Dělnictvo a filosofie. Theorie a praxe. Praxe revoluční	111
21. Objektivism Marxův. Marxism reakcí proti subjektivistickému idealismu a romantismu. Marx, Feuerbach, Schopenhauer. Socialistická nálada	115
22. Zatímní celkový úsudek o filosofii Marxové: marxism je eklektický. Nedostatek kritiky a organické synthese moderních filosofických prvků. Revoluční atheism	118
<i>Oddíl D: Mladší marxisté proti materialismu</i>	120
23. Proti materialismu jsou Bax, Schmidt, Stern, Bernstein (Plechanov, Mehring). Návrat ke Kantovi?	120
<i>Kapitola třetí: MATERIALISM HISTORICKÝ . . . . .</i>	124
<i>Oddíl A: Marxistické výměry historického materialismu . . . . .</i>	124
24. Název »materialism historický«. Rozličné definice Marxovy	124
25. Definice Engelsovy. Marx a Engels si v různých dobách odporují	135
26. Mladší marxisté: Bax a Kautsky, Konrad Schmidt, Bernstein, Ernst, Cunow, Plechanov (Deville a jiní). Pokus systematického a nematerialistického vymezení historického materialismu	146
27. Marxův materialism historický je pozitivistický, objektivistický historism a naturalistický ekonomism. Všemohoucí »poměry«. Marxův ultrapozitivistický	

	amoralism. Marx a Engels se kolísají a nakonec uznávají také moralism	154
28.	Předběžná analýze »ekonomických poměrů«: jejich smysl hospodářský a sociální	159
	a) Poměry výrobní (směnné, komunikační). Práce, Třídní boj	160
	b) »Člověk jest, co jí«. Vliv chudoby a bohatství, fyziologický, mravní, intelektuální	160
	c) Tak zvané živočišné potřeby životní. »Primum vivere, dein philosophari.« (Schopenhauer a Comte.)	165
	d) Podmanění přírody. Theorie a praxe	168
	e) Historický materialism a darwinism i evolucionism. Engels a Morgan	170
29.	Pozdější výklady marxistů omezují otázku na otázku po stupni ekonomického materialismu. Tím se nevyřizuje otázka hlavní: Jsou poměry ekonomické příčinou všeho kulturního života a jsou jen ony reálné? .	171
	<i>Oddíl B: Materialism historický úsilím o vědeckou historii: materialism ekonomický . . . . .</i>	<i>172</i>
30.	Materialism historický usiluje o historii přesně vědeckou	172
31.	Požadavek vědeckosti historie je oprávněný, ale Marx ho nesplňuje. Podstata historické metody. Historická fakta, ale také výklad jejich smyslu: historie a její poměr k filosofii a k sociologii. Historie materialistická nemožná. Marxův dějinný materialism — ideologický	173
32.	Marxův historism. Methodické vady historismu upřílišeného. Historism jako nekritický empirism. Co jsou vlastně dějiny? Historism jako logika fakt. Přítomnost jako obraz minulosti. Historism jako methodický a ethický diletantism	177
33.	Marx ani Engels materialismu historického nikde nedokázali. Ekonomické poměry nejsou k ideologii ve vztahu kausálním	182
34.	Tato kritika se zkouší na některých příkladech ekonomického výkladu historického	188
35.	Ekonomický materialism filosofickým a methodickým primitivismem: mnohost a složitost sociálních příčin vyžaduje přesné srovnávací metody	194

36. Marxova redukce všech sil sociálních a historických na hospodaření, ekonomický materialism, vede k prohlášení individuálního vědomí za ilusi. Psychologie — vědomí popírá ekonomický materialism	199
37. Marx neprohloubil svůj ilusionism ani psychologicky ani sociologicky. Marx a Hegel. Každý ilusionism je zároveň desilusionismem: filosofie hledá smysl světa a života	203
38. Všecky sociálně historické síly se nakonec redukují na tři základní duševní kategorie: na rozum, cit, chtění. Otázka primátu duševních činností. Schopenhauer, Comte, Kant a Hegel. Marx materialisuje Heglovu dialektiku a dochází tak k Schopenhaurovu primátu vůle. Která je vlastní duševní a historická hybná síla? Otázka spontánnosti. Do které míry jsme svobodni?	206
<i>Oddíl C: K vývoji materialismu historického</i>	209
39. Resumé posavadní analýze materialismu historického. Vědecký socialism proti ekonomickému materialismu: ekonomika pozitivně vědecká není následkem hospodářského komunismu, nýbrž jeho předpokladem. Ideologie positivistická a »ideologická«? Znova problém antropomorfismu	209
40. Marxovo zdůvodnění historie jako exaktní vědy v souvislosti s vývojem novější sociologie a sociálních věd vůbec	214
41. K vývoji ekonomického materialismu: Marx přijímá obecné mínění vědecké	219
<i>Kapitola čtvrtá: ORGANISACE TŘÍDNÍ SPOLEČNOSTI. HISTORICKÉ ZÁKONY A THEORIE VÝVOJE . .</i>	225
<i>Oddíl A: Engelsovy »ženoucí síly sil ženoucích«: Třídní boj. Masa a individuum .</i>	225
42. Engelsův výklad dvou (tří) velkých tříd a jejich ekonomického boje: ekonomické zájmy těchto tříd ženoucími silami moderní historie	225
43. Společnost není organisována ve dvou (třech) třídách	229
44. Neurčitost a neučleněnost pojmů: proletariát a buržoasie	231

45. Také pojem třídního boje a boje vůbec je neurčitý. Společnost není organisována jen bojem	234
46. Psychologie sil historických a zvláště »ženoucích sil sil ženoucích«. Trojí motivy: psychologické a ekonomické qui pro quo	239
47. Psychologie masy: ilusionism. Individualism a socialism: komunism není jen hospodářský, ale je také duchový (logický a ethický), ba přímo biologický. Komunism a materialistický naturalism	244
48. Hlavní pravidla pro studium poměru individua k mase. Anthropomorfistické pojetí masy a společnosti. Je společnost organismem? Pochybená metoda sociologického organicismu. Otázka oprávněnosti celku — většiny — menšiny — individua. Marxism nerozřešil problém individualismu a kolektivismu (socialismu, obecného komunismu). Velké masy nejsou posledními ženoucími silami dějin	248
49. Obecné vědomí se vyvíjí historicky: uvědomění dějinné	258
50. Historická skizza nejdůležitějších názorů o poměru vědomí individuálního k vědomí kolektivnímu	260
<i>Oddíl B: Historické zákony a theorie vývoje</i>	268
51. Marx a Engels vidí vědeckost historie v stanovení zákonů, speciálně zákonů přírodních	268
52. Nejasnosti o tom, co znamená vědecký výklad. Jsou u Marxe obecné zákony vývoje?	270
53. Marxova theorie vývoje podle zákona negace negace. Tento katastrofism není ve shodě s jeho evolucionismem	274
54. Marx dává větší důraz na vývoj než na pokrok. Positivistický impassibilism. Měřítka pokroku	278
55. Pokrok zároveň odkrokem	279
56. Nejdůležitější stadia vývojová	281
57. Pokroku přímočarého, hromadného a náhlého není. Je budoucí komunism stavem stacionárním?	284
58. Jak vysvětluje Marx pokrok vůbec? Výklad pokroku musí být nejen sociologický, nýbrž také metafysický. Návrat ke Kantovi také metafysickou revisí materialismu?	288

<i>Oddíl C: Sociální ideál a utopism. Svoboda vůle a historické zákony . . . . .</i>	289
59. Strach marxistů před utopismem? Co je utopism?	289
60. Názory Marxovy, Engelsovy a jiných marxistů o sociálním programu budoucnosti. Renardova věda o sociálním ideálu	292
61. Sociálně historické předvídaní a prorokování	296
62. Toto předvídaní neodstraňuje ethiku, vědomí a svědomí. Ethika a filosofie dějin	298
63. Marxův a Engelsův skok do říše svobody: svoboda vůle. Sociální teleologie a sociální ideál	304
64. Marxova a Engelsovo zaměňování determinismu s fatalismem. »Poměry« a naturalistický objektivism vůbec	306

Část třetí

**PODSTATA A VÝVOJ HOSPODÁŘSKÉ
ORGANISACE SPOLEČNOSTI**

<i>Kapitola pátá: BOJ TRÍD HOSPODÁŘSKÝCH . . . . .</i>	313
<i>Oddíl A: Marxův obraz novodobého kapitalismu . . . . .</i>	313
65. Úkol této části našich studií: konkrétnější vyličení hospodářských tříd a jejich boje	313
66. Marxova theorie hodnotní: statky vyvozují svou hodnotu z práce	314
67. Směna. Nadhodnota a kapitál. Práce zbožím. Mzda. Účinky stroje a pokroku technického vůbec. Reservní armáda: poměrné přelidnění. Soustředění kapitálu. Ekonomický fetišism	318
68. Vývoj kapitalistického velkopřemyslu od tak zvané původní akumulace	322
69. Trojí hlavní stadium vývoje hospodářského. Zákon negace negace žene kapitalism ke komunismu: expropriace expropriátorů	326
70. Souhrnná formulace těchto názorů Marxových Engelsem	329
<i>Oddíl B: Kritika Marxovy theorie nadhodnotní . . . . .</i>	331

71. Marxův Kapitál teorií kapitalistického vykořisťování: Pojem nadhodnoty předmětem naší kritiky . . .	331
72. Hodnota se nedá vyložit jen prací. Důkazem rozpor mezi I. a III. svazkem Kapitálu. Nadpráce či konkurence? Nejdůležitější pokusy vysvětlit rozpor I. a III. svazku	332
73. Do které míry si byl tohoto rozporu vědom Marx sám?	341
74. Sociologické a filosofické chyby marxismu mstí se v učení ekonomickém. Vlastní vědecký charakter Kapitálu: nehotovost a kolísání	343
75. Práce sama hodnoty netvoří. Bez kategorie užitku nedá se pojem hodnoty stanovit. Co tvoří hodnotu práce samé? Práce a pracovní síla	345
76. Materialistický objektivism Marxovy teorie hodnotní. Marx proti elementu užitku, ježto ukazuje na motivy. Poptávka neslučitelná s ekonomickým materialismem. Psychofysické posouzení práce	348
77. Poměr ethiky a ekonomiky. Egoism a altruism v životě hospodářském. Podstata a metoda ekonomiky	352
78. Marx o práci tělesné a duševní: Práce jednoduchá a složená. Ekonomický materialism nestačí. Hodnota práce se měří časem. Marxova teorie mzdy je s tím v odporu	358
79. Pojem práce »společenské«. Fetišism práce	364
80. Dělná práce. Marxův ideál »absolutní disponibility«. Materialism a primitivism je neschopen správně pochopit problém dělny a organisace práce	366
81. Dělná práce základem tvoření tříd. Třídy majetkové a pracovní. Engelsův výklad vývoje tříd není jednotný	373
82. Marxovo učení o koncentraci kapitálu je nesprávné: střední stav nemíží, jak učil Marx. III. svazek Kapitálu zase proti svazku I. Bernstein proti Marxovu katastrofismu, nadhodnotě a třídnímu boji	374
83. Marxovský protiklad kapitalismu a proletarismu. Podstata moderního kapitalismu. Kapitalism není jedinou příčinou bídy. Celkový stav dělnictva vyvrací Marxovu teorii všeobecné dekadence. Nálada socialistická dekadentní není	380

84. Marxova theorie dekadence vyvrací se daty popula- cionistiky. Marx proti Malthusovi a Lassalovi. Marx pro Darwina a proto také pro — Malthuse. A opět III. svazek Kapitálu proti svazku I.	389
85. Marx sám rozkládá své dvě hlavní třídy v jednotlivá individua	394
86. Marx o obchodu. Moderní obchodník	396
87. Otázka agrární. Marxovo učení o rentě a jeho theorie hodnotní	400
88. O Marxových dějinách hospodaření	403
89. Souhrnný úsudek o Marxově ekonomice. Význam Marxovy theorie hodnotní: nastává doba práce. Práce jako práce drobná. Demokratická práce proti aristo- kratickému sportu. Marxův a Engelsův revolucio- nism je ještě romanticky aristokratický. Nedosta- tečnost materialismu	406
Dodatek k § 88: Přehled literatury o dějinách hospodář- ských	409
Literatura o Anglii	409
Dějiny národů ostatních	410
Dějiny hospodaření všeobecné	410
Dějiny zemědělství (a feudalismu)	411
Dějiny (ruského) miru a záduhy	412
Dějiny řemesla	412
Dějiny organizace městské	413
Dějiny obchodu	413
Dějiny komunikace	413
Dějiny námořnictví	413
Dějiny chudinství	413
K soudobému stavu hospodářskému	414